

Muz., 2015(56): 180-182
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 06.2015
data akceptacji – 07.2015
DOI: 10.5604/04641086.1164714

KATARZYNA JAGODZIŃSKA, CZAS MUZEÓW W EUROPIE ŚRODKOWEJ. MUZEA I CENTRA SZTUKI WSPÓŁCZESNEJ (1989–2014), KRAKÓW 2014

KATARZYNA JAGODZIŃSKA, *THE TIME OF
MUSEUMS IN CENTRAL EUROPE. MUSEUMS
AND CONTEMPORARY ART CENTRES
(1989 –2014)*, CRACOW 2014

Andrzej Zugaj

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów

Abstract: The value of Katarzyna Jagodzińska's book is enhanced by the fact that there are still not enough such studies. She guides her readers through the theoretical discourse on museums in an accessible and knowledgeable way. She describes the presentation of contemporary/modern art in the former East-Bloc countries while introducing and describing their most important institutions. The value of this publication is unquestionable. It may be recommended without hesitation to people with various interests: museum professionals and

museologists, art historians (in particular those dealing with contemporary art), architects, anyone interested in European art issues, the history and culture of the Visegrád Group as a whole or of each particular country forming it. It is also an excellent read for tourists planning their visits to Hungary, Czech Republic, Slovakia or those travelling in Poland; apart from the commonly-known monuments and museums already described in every guidebook, here one may find those places which are not so well-known but equally interesting.

Keywords: Eastern Europe, museums, modern art, *The Time of Museums in Eastern Europe*.

Europa Środkowa, ten nieokreślony obszar, a właściwie określany na tak wiele sposobów, jest jednocześnie dość słabo zbadany i opisany. Wszelkie prace na temat państw zaliczanych raz do Wschodu, a raz do Zachodu, są bardzo cenne. Równie skromna jest bibliografia dotycząca sztuki współczesnej i nowoczesnej na tym obszarze. Publikację Katarzyny Jagodzińskiej *Czas muzeów w Europie Środkowej* witać będą z radością zarówno badacze sztuki współczesnej, jak i wszyscy zainteresowani Europą Środkową.

Sam termin jest bardziej ideą, niż określeniem realnego bytu politycznego czy społecznego. Według różnych koncepcji jest to obszar między Szwajcarią i Niemcami na zachodzie, Słowenią, Węgrami i Rumunią na południu, Ukrainą i Polską na wschodzie, od północy ograniczony Morzem Bałtyckim. Po 1989 r. termin Europa Środkowa najczęściej zaczął być stosowany w odniesieniu do państw należących wcześniej do Bloku Wschodniego, a po przemianach – aspirujących do Zachodu. Tym aspiracjom towarzyszyło powstanie Trójkąta Wyszehradzkiego, później Grupy Wyszehradzkiej, w skład której weszły Polska, Węgry i Czechosłowacja (po rozpadzie Czechy i Słowacja). Tym właśnie obszarem zajęła się Katarzyna Jagodzińska.

Książka podzielona jest na cztery części. Pierwsza z nich to świetne wprowadzenie lub odświeżenie wiedzy o muzeum jako instytucji, jego charakterze, genezie i ewolucji, od muzeum elitarnego, muzeum-świątyni, do muzeum otwartego, traktowanego jako przestrzeń rozrywki. Autorka, wychodząc od idei starożytnych, ukazuje rozwój muzealnictwa poprzez wiek XVIII i XIX do gwałtownego przyspieszenia rozwoju, który nie traci tempa do chwili obecnej. Przedstawione są modele muzealnictwa wypracowane w różnych krajach świata – Wielkiej Brytanii, Francji, Niemczech, Rosji i Stanach Zjednoczonych. Następnie pokazana jest historia muzeów i centrów sztuki współczesnej w Europie Środkowej przed i po transformacji ustrojowej.

Część druga to kontynuacja spojrzenia na instytucje sztuki nowoczesnej w państwach Grupy Wyszehradzkiej w latach 1989–2014 (pojęcia Europa Środkowa i Grupa Wyszehradzka są od tego momentu równoważne). W tej części autorka dużo miejsca poświęciła architekturze i jej roli w prezentowaniu sztuki w ogóle, a sztuki nowoczesnej w szczególności. Budowanie ikonicznych gmachów projektowanych przez światowej sławy architektów zostało przeciwstawione adaptacji obiektów przemysłowych, często oddalonych od centrum miasta (choć nie brak także przykładów adaptacji zabytków architektury religijnej, rezydencjonalnej i obronnej). Europa Środkowa, czerpiąc z doświadczeń zachodnich, w większości przypadków poszła w stronę adaptacji. Budynki-ikony miały w tej części świata mało szczęścia, co najlepiej widać na przykładzie Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, które po nieudanej próbie zbudowania siedziby-ikony znalazło dla siebie miejsce w bardzo udanej, zdaniem wielu, siedzibie zaadaptowanej.

Część trzecia, zatytułowana *Muzea sztuki współczesnej w Europie Środkowej – zachodnie, czy środkowe?* jest podsumowaniem części historyczno-teoretycznej, w której autorka szuka odpowiedzi na pytanie, ile państwa Grupy Wyszehradzkiej przejęły z Zachodu, a na ile zdołały wypracować własne tradycje i styl. Co więcej, czy w ogóle można mówić o czymś takim, jak odrębna tradycja środkowoeuropejska (wyszehradzka?).

Ostatnia wreszcie część jest spisem (atlasem) wybranych muzeów i centrów sztuki współczesnej i nowoczesnej w czterech omawianych krajach. Wykaz jest świadomie niepełny, skupia bowiem instytucje powstałe po 1989 r. (z trzema wyjątkami). Uwzględnione są tu tylko instytucje duże, pominięto natomiast muzea i galerie monograficzne (znowu z jednym wyjątkiem).

Atlas podzielony został na cztery części odpowiadające krajom. Każda instytucja w poszczególnych krajach została opisana według schematu: Historia instytucji – Budynek – Kolekcja – Wybrana bibliografia, co bardzo ułatwia odnalezienie interesujących danych. Każdy opis jest bogato ilustrowany, są także mapki orientacyjne każdego kraju z zaznaczonymi miastami, w których działają opisywane instytucje. Dająca się zauważyć dysproporcja między Polską a pozostałymi krajami (11 instytucji polskich na ogólną liczbę 17) jest zrozumiała z wielu względów – znacznej przewagi Polski pod względem powierzchni i liczby ludności, a także łatwiejszego i pełniejszego dostępu do instytucji sztuki współczesnej przez rodzimą autorkę – i w żadnym razie nie jest zarzutem.

Książka Katarzyny Jagodzińskiej jest pozycją ważną, między innymi dlatego, że tego typu opracowań bardzo brakuje. W kompetentny i przystępny sposób wprowadza czytelnika w teoretyczny dyskurs o muzeum, na jego tle przedstawia specyfikę prezentowania sztuki współczesnej/nowoczesnej w krajach zrzeszonych niegdyś w Bloku Wschodnim, a jednocześnie prezentuje i opisuje najważniejsze instytucje w tych krajach. Jest to publikacja niesamowicie wręcz użyteczna. Można ją bez wahania polecić odbiorcom o bardzo różnych zainteresowaniach:

muzealnikom i muzeologom, historykom sztuki (szczególnie współczesnej), architektom, wszystkim zainteresowanym zagadnieniami sztuki europejskiej, historią i kulturą Grupy Wyszehradzkiej jako całości, jak również poszczególnych państw wchodzących w jej skład. To także świetne uzupełnienie dla turystów wybierających się na Węgry, do Czech, Słowacji, podróżujących po Polsce; oprócz

zabytków i muzeów powszechnie znanych i opisywanych w każdym przewodniku, znaleźć tu można te mniej znane, a równie ciekawe.

Pozostaje mieć nadzieję, że praca Katarzyny Jagodzińskiej będzie inspiracją do powstania kolejnych, gdyż w literaturze dotyczącej omawianego przedmiotu są jeszcze duże obszary wymagające uzupełnienia badań i opracowań.

Streszczenie: Książka Katarzyny Jagodzińskiej jest pozycją ważną, między innymi dlatego, że tego typu opracowań bardzo brakuje. W kompetentny i przystępny sposób wprowadza czytelnika w teoretyczny dyskurs o muzeum, na jego tle przedstawia specyfikę prezentowania sztuki współczesnej/nowoczesnej w krajach zrzeszonych niegdyś w Bloku Wschodnim, a jednocześnie prezentuje i opisuje najważniejsze instytucje w tych krajach. Jest to publikacja bardzo użyteczna. Można ją bez wahania polecić odbiorcom o bardzo różnych zainteresowaniach: muzealnikom i mu-

zeologom, historykom sztuki (szczególnie współczesnej), architektom, wszystkim zainteresowanym zagadnieniami sztuki europejskiej, historią i kulturą Grupy Wyszehradzkiej jako całości, jak również poszczególnych państw wchodzących w jej skład. To także świetne uzupełnienie dla turystów wybierających się na Węgry, do Czech, Słowacji, podróżujących po Polsce; oprócz zabytków i muzeów powszechnie znanych i opisywanych w każdym przewodniku, znaleźć tu można te mniej znane, a równie ciekawe.

Słowa kluczowe: Europa Środkowa, muzea, sztuka współczesna, *Czas muzeów w Europie Środkowej*.

Andrzej Zugaj

Pracownik Działu Edukacji, Informacji i Wydawnictw NIMOS, redaktor naczelny czasopisma internetowego „muzealnictwo.com”, członek kolegium redakcyjnego „Muzealnictwa”; filolog, kulturoznawca, bloger, absolwent Podyplomowego Studium Muzeologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim; e-mail: azugaj@nimoz.pl

